

Toespraak van de minister van Defensie, J.S.J. Hillen, ter gelegenheid van het Symposium 20 jaar herziening militaire strafrechtspraak, op 3 november 2011 te Arnhem.

Let op: Alleen gesproken woord geldt!

Geachte aanwezigen,

Van veel kanten werd ik voorafgaand aan deze bijeenkomst geprezen voor mijn dapperheid om hier vandaag voor u te staan.

Want - zo gaat het verhaal - van de tijger, de leeuw en de jurist, is de jurist verreweg het gevaarlijkst.

Laat staan een zaal vol juristen!

U ziet, ik deins nergens voor terug.

Dat past ook bij een minister van Defensie...

Twintig jaar geleden lag die situatie wel anders. Toen was het niet de jurist, maar vooral de militair commandant die bepaalde hoe het straf- en tuchtrecht binnen de krijgsmacht werd toegepast.

Dat hebben veel militairen geweten.

Het brutaal aankijken van de commandant was al goed voor 'een douw'. Op rapport komen en dan verzwaard arrest. De gamellen uitboenen, de kazernevloer schrobben of het weekeinde binnen. Het tuchtrecht had een opvoedkundig karakter en werd ook als zodanig benoemd. Je steelt niet van je maten, je groet je meerdere, je zet je baret op.

Voor veel van de mannen was dat zo slecht nog niet. Heel wat soldaten zijn zo belangrijke normen en waarden bijgebracht die zij van huis uit niet hadden meegekregen.

Dat het werkte, blijkt wel uit het mooie verhaal dat de ronde doet over Engelse voetbalhooligans die vele jaren geleden ons land bezochten. De toenmalig burgemeester van Amsterdam zat in zijn maag met deze voetbalsupporters die zeker geen lieverdjes waren.

Welnu, de directeur van de militaire gevangenis in Nieuwersluis had nog wel een plekje over.

Deze overste zette de getatoeëerde zwaargewichten in de gymzaal en met de *Cane* strak onder de arm bracht hij ze onder de krijgstucht.

De overdonderde hooligans accepteerden de aanpak en lieten zich als lammetjes in de houding zetten...

Toch knelde het oude militair straf- en tuchtrecht. De commandant had vele rollen en petten. Hij was opspoorder, onderzoeker, aanklager, rechtspreker en strafuitvoerder. Binnen Defensie groeide de behoefte om open te staan voor de onafhankelijke blik van buiten.

Ook daarbuiten werd de roep luider om tuchtrecht en strafrecht te scheiden en een onafhankelijker oordeel mogelijk te maken.

In 1967 kwam de commissie-Lagerwerff met een eerste rapport. Toch zou het nog tot 1990 duren, alvorens het stelsel was gewijzigd.

Wat waren nu precies de overwegingen die ten grondslag lagen aan deze ingrijpende wijziging?

Met uw welnemen dames en heren, heb ik er de Handelingen van de Eerste Kamer maar eens op nageslagen.

U zult het mij niet euvel duiden, als ik begin met het citeren van een senator van CDA-huize, de geachte afgevaardigde Pröpper.

De senator vangt zijn betoog in dit gewaardeerd Hoog College van Staat aan met een stelling die ik van harte kan onderschrijven. Hij constateert dat ten aanzien van de herziening 'overhaasting is vermeden'.

... ..

Pröpper heeft aarzelingen bij het terugschroeven van bevoegdheden van de commandant ten opzichte van zijn soldaten.

„Toorn zonder kracht richt niets uit”, citeert hij de Romeinse geschiedschrijver Livius.

Als huidig minister van Defensie kan ik slechts de juistheid van deze constatering onderschrijven. Ook ik ben graag zo lang mogelijk pacifist. Maar als het nodig is, moet je kunnen doorpakken.

Vervolgens plaatst de senator enige vraagtekens bij het ontstaansklimaat dat ten grondslag lag aan de herziening.

Ik citeer: „Vermaatschappelijking en democratisering van de krijgsmacht zijn geen doelen op zichzelf. De schrijver Gerard Walschap formuleerde dat indertijd als volgt: ‘Ge moet waarachtig Hollander zijn om te kunnen zeggen en schrijven dat het leger gedemocratiseerd moet worden, dat wil zeggen dat voortaan cirkels vierkant moeten zijn.’”

Vervolgens komt Pröpper bij de kern van de zaak:

De beperkingen die aan de commandant worden opgelegd om tuchtrechtelijk op te treden als hij dat voor de interne orde nodig acht. Ook blijft voor hem de vraag of de beoogde integratie van het militair en gewoon strafrecht, de eigenheid van het militaire bedrijf niet te zeer ontkent.

Kort gezegd: kan een commandant zorgen voor orde en tucht op de kazerne als hij nog maar beperkt straffen mag uitdelen?

En kunnen civiele rechters wel oordelen over militaire zaken?

Staatssecretaris Van Voorst tot Voorst en minister Hirsch Ballin weten de senator te overtuigen door te stellen dat in de voorliggende wetsvoorstellen een goed midden is gevonden tussen het militaire en het maatschappelijke:

De commandant houdt mogelijkheden om de interne tucht te handhaven.

Tegelijkertijd blijft met de speciale Militaire Kamer in Arnhem de aandacht gewaarborgd voor de bijzondere omstandigheden waarin de militair zijn werk moet doen.

De wetsvoorstellen worden op 12 juni 1990 zonder stemming aangenomen.

Twintig jaar later kunnen we constateren dat de herziening goed heeft uitgepakt.

Ik wil graag twee argumenten aandragen die deze stelling onderbouwen.

Ten eerste: met de interne tucht van onze militairen is het goed gesteld.

Onze militairen, het zijn inmiddels natuurlijk allen beroepsmilitairen en er zijn geen dienstplichtigen meer, zijn loyaal en gedisciplineerd.

Ik durf de stelling aan dat de krijgsmacht een unieke bezieling kent.

Militairen werken niet voor zichzelf, maar voor hun kameraden.

Militairen werken niet voor hun eigen portemonnee maar voor het algemeen belang.

Ze zijn zelfs bereid daarvoor hun leven geven.

Begrijpt u mij niet verkeerd.

Ook in de krijgsmacht gaan dingen mis.

Elk jaar worden enkele honderden militairen op de vingers getikt.

Elk geval is er een te veel.

Maar ik teken daarbij wel aan dat de lat voor de krijgsmacht hoog ligt.

Heel hoog.

De lat voor de militair ligt vele malen hoger dan voor de gemiddelde Nederlander.

Militairen worden vervolgd voor zaken die we voor de gewone Nederlander gedogen, zaken waarvoor de gemiddelde wijkagent niet eens een bon uitschrijft. Bezit van een joint bijvoorbeeld.

Begrijpt u mij ook hier niet verkeerd.

Het is terecht dat die lat voor militairen hoger ligt.

Die lat móet hoger liggen dan gemiddeld.

Immers, de krijgsmacht heeft het geweldsmonopolie.

Militairen lopen namens ons land met een wapen om de schouder.

Dan kún je niet aan de drugs zijn.

Dan mág je niet in slaap vallen.

Dan móet je het goede voorbeeld geven.

Daar trainen onze militairen op.

Daar geven zij zich rekenschap van.

Juist daarom zijn loyaliteit, kameraadschap, ethiek en discipline in de krijgsmacht zo hoog.

Tegelijkertijd heb ik de indruk dat soms wel eens een ander beeld van de krijgsmacht naar voren komt.

Juist omdat wij onder dat vergrootglas liggen, kan één incident de reputatie van de volledige Nederlandse krijgsmacht beschadigen.

Eén misstap van één soldaat of één groepje militairen overschaduwde dan de fantastische prestaties van al die tienduizenden andere militairen die op hoog niveau presteren en zelfs hun leven hebben gewaagd.

U begrijpt dat dat voor onze militairen – en ook wel eens voor mij – frustrerend kan zijn.

Vandaar dat ik deze gelegenheid graag aangrijp om juist de ethiek van de overgrote meerderheid van onze uitstekende militairen eens in het zonnetje te zetten.

Dat wat betreft de interne orde in de krijgsmacht.

Als tweede argument voor de stelling dat de herziening van de militair strafrechtspraak goed heeft uitgepakt.....

.....wil ik noemen de goede balans die is gevonden tussen onafhankelijke rechtspraak en de specifieke militaire context van een zaak.

Defensie heeft op dit terrein grote stappen moeten zetten.

De krijgsmacht heeft zich mentaal moeten ontwikkelen van een gesloten organisatie naar een open organisatie.

Een organisatie die de kazernepoorten open zet en vol vertrouwen verantwoording aflegt. Een organisatie die laat zien wat zij doet en waarom, en die steeds meer onderdeel wil zijn van de Nederlandse samenleving.

De integratie van het militair en het ‘gewoon’ strafrecht past in die bredere ontwikkeling die Defensie heeft doorgemaakt. We nemen journalisten mee op uitzending, we schrikken niet meer van kritische vragen.

Defensie heeft ingezien dat wij op sommige punten bijzonder zijn, maar dat wij op andere punten eigenlijk heel gewoon zijn.

Dat wij net als alle anderen verantwoording moeten afleggen op een wijze die past in de Nederlandse rechtsstaat.

Ik beschouw het dan ook als een voortdurende taak van militair commandanten om te blijven uitdragen dat onafhankelijk justitieel onderzoek in ieders belang is. Dus óók in het belang van de militair en Defensie.

Justitie heeft op het terrein van de militaire strafrechtspraak eveneens grote stappen gezet.

Justitie heeft de krijgsmacht moeten leren kennen terwijl tegelijkertijd de inzet van de krijgsmacht drastisch veranderde.

De dienstplicht werd opgeschort en de totaalweigeraar maakte plaats voor de professionele beroepsmilitair.

Deze militairen zijn in toenemende mate ingezet in het hoogste geweldspectrum. Onze missie in Uruzgan is daarvan een pregnant voorbeeld.

Er is geschoten.

En vaak ook.

Defensie is daarom blij met de stelregel dat de militair bij geweldgebruik in gevechtssituaties in beginsel niet als verdachte wordt gezien, maar als getuige.

Het zou vrij lastig zijn om onze missies uit te voeren als we na elke gevechtssituatie een heel peloton naar Nederland moesten overvliegen.

Tegelijkertijd legt Defensie over elk vuurcontact wel degelijk verantwoording af.

Die plicht tot verantwoording ligt nadrukkelijk ook bij de commandant. Want een militair acteert niet op eigen initiatief.

Steeds die verantwoording afleggen, daar staan wij ten volle achter.

Het Openbaar Ministerie kan zo steeds opnieuw onafhankelijk de afweging maken of de zaak voor de Militaire Kamer moet komen.

Ondanks de honderden vuurcontacten die wij de afgelopen jaren hebben gehad, is dit niet nodig gebleken.

We hebben de regels van het geweldgebruik dus goed tussen de oren, ook volgens het OM.

Daar mogen we als Defensie ronduit trots op zijn!

Van zijn kant spant het Openbaar Ministerie zich voortdurend in om steeds goed zicht te houden op de militaire context.

Voor deze aandacht wil ik graag een compliment maken aan het departement van mijn collega, de heer Opstelten.

Juist omdat die context voor ons, Defensie, zo van belang is.

De context van het militair handelen verschilt fundamenteel van de gewone Nederlandse burgers.

Een militair moet wapens dragen en indien nodig geweld gebruiken.

Daarom is op militairen specifiek strafrecht van toepassing en kennen wij een Militaire Kamer met civiele rechters én een militaire rechter.

Het is goed dat ook aan de voorkant, op het Openbaar Ministerie, officieren werkzaam zijn die de context van het militaire vak kennen.

Het OM heeft een militair expertisecentrum ingesteld en beschikt over speciale verbindingsofficieren.

Officieren van Justitie leggen werkbezoeken af aan militairen op uitzending.

Steeds opnieuw slaat Justitie zo een brug tussen de papieren werkelijkheid van het recht en de dagelijkse omstandigheden waaraan wij de Nederlandse militairen blootstellen.

Dat zijn allemaal goede ontwikkelingen die bijdragen aan het gevoel van de militairen dat zij in vertrouwen hun werk kunnen doen.

Dames en heren,

Het heeft lang geduurd voordat de herziening van het militair strafrechtstelsel er is gekomen.

De nostalgie van de ouderwetse tucht is misschien verdwenen. Net als de kolonel die, uit woede over een lekke band, zijn fiets een week verzuwaard arrest gaf. Die tijd is echt voorbij.

Maar kijkend naar de toekomst kunnen wij zeggen dat Nederland kans heeft gezien om binnen de strakke marges van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een goed functionerend militair strafrechtmodel neer te zetten. Wij merken dat aan de grote belangstelling vanuit de landen om ons heen die nog zoekende zijn naar dit evenwicht.

Nederland kan bogen op een evenwichtig militair rechtstelsel.

Een stelsel dat de onafhankelijke rol van het OM en de Rechtbank respecteert.

Een stelsel dat de krijgsmacht midden in de Nederlandse samenleving plaatst.

Maar ook een stelsel dat de bijzondere verantwoordelijkheden en omstandigheden van de Nederlandse militair erkent.

Mag ik bij deze mijn dank uitspreken aan al diegenen die dagelijks bezig zijn dit stelsel tot een blijvend succes te maken.

Ik wens u een inspirerende dag.

-0-0-0-